

דקדוק לשון הגמרא במלאכה שאינה צריכה לגופה

הרב זלמן נחמיה גולדברג
ראש הישיבה

שמ"מ המעשה שהוא עושה דהיינו עשית הפתח עושה לצורך שיהיה פתח להוציא ליחה ולהכניס אויר אף שהיה רוצה שלא יהיה לו מכה כלל ולא יצטרך לפתח מ"מ אחר שכבר נולד לו מכה רוצה הוא בפתח ואינו דומה להוצאת המת שבדבר עצמו שעושה מלאכה דהיינו במת שהיה רוצה שלא יהיה המת כלל משא"כ הפתח שאינו מלאכה במכה עצמה אלא פתח להוצאת המכה בזה אין אומרם שאינו רוצה המכה ולמה הדבר דומה לעושה פתח להוציא המת שבזה חייב אף שהיה עדיף שלא יהיה מת כלל אלא שהתוסי שם הקשו על זה שא"כ למה קורע בחמתו פטור הרי אחר שכבר שצריך להטיל אימתו על אינשי ביתיה יחשב כצריך לגופה.

ב. עכ"פ לדעת התוסי שצריך לגופה היינו שרוצה המלאכה לצורך כזה שבמשכן היו עושין לצורך זה קשה למה נקט אינה צריכה לגופה ויש לומר שאם היה כתוב מלאכה שאינו מכוון לגופה היינו אומרם שלדעת ר' יהודה הסובר שחייב היינו דוקא בדבר שנעשה צורך הגוף וכגון שכיבה גחלת של עץ בכוונה שהחולה יישן או שלא ידלק הבית או חס על השמן שאמנם המכבה לא כיבה לעשות גחלים אבל נעשו גחלים בזה ר' יהודה מחייב אבל אם כיבה אש ולא נעשו גחלים כגון

א. מה שאמרו בכמה מקומות ומהם שבת מב. א. שמלאכה שאינה צריכה לגופה לרי שמעון פטור ולרי יהודה חייב יש לעיין מה הלשון אינה צריכה לגופה היה להם לומר מלאכה שאינו מכווין לגופה או לומר מלאכה לצורך אחר או לא לצורך גופה שהרי בדוגמאות שהזכירו אינה צריכה לגופה כמו החופר בור ואינו צריך אלא לעפרה הרי האמת שנעשה בור רק שהחופר לא כיון מלאכתו כדי שיהיה בור אלא כדי שישתמש בעפר ואם כן לכאורה יותר נכון לומר אינו מתכוין לגופה ובשלמא לדעת רש"י שבת צ"ג: במשנה המוציא מת חייב ורי שמעון פטור וברש"י שם "דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה וכל מלאכה שאינה צריכה אלא לסלקה מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דברצונו ולא באה לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא" ולפי פירוש זה עיקר הסברה שאינו צריך למלאכה שהיה עדיף שלא יגיע לו מתחילה המת ולא יצטרך לסלקו מעליו רק אם כוונת האדם לסלקה מובן שזה דבר שברצונו שלא יהיה הדבר כלל ולא יצטרך לסלקה ניחא מה שנקט לשון אינה צריכה לגופה ולא נקט לשון אינו מתכוין לגופה ומה שהקשו התוסי בדף צד אי ד"ה ורי שמעון על פירוש רש"י שאם כן למה מפיס מורסה לעשות פה חייב הרי ברצונו שלא יהיה לו מורסה כלל יש ליישב

שכיבה אש שדולק בגז שלא נעשו גחלים כלל גם לרי יהודה פטור ולכן אמרה הגמי מלאכה שאינה צריכה לגופה לומר שאפילו נעשית המלאכה ולא נעשית לצורך גופה גם בזה חייב לרי יהודה.

ג. אכן מרש"י יש ללמוד שכך הוא האמת שגם לרי יהודה אינו חייב על מלאכה שאינה צריכה רק באופן שנעשית גם הצורך לגופה אבל אם לא נעשית הצורך גופה פטור לרי יהודה שמבואר בדף מב. שלכבות גחלת של מתכת אינו עובר רק איסור דרבנן גם לרי יהודה וברש"י שם ד"ה גחלת "דלא שייך כבוי בהכי מדאורייתא ומדרבנן הוא דאסור" ואם כי לא כתב ברש"י טעם למה לא שייך כיבוי בגחלת של מתכת ואפשר לומר שסובר רש"י שהמחמם את המתכת בשבת אינו חייב משום מבעיר אלא משום מבשל וחולק על הרמב"ם שפסק פ"ב משבת ה"א "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב" וסובר כדעת הראב"ד שם וז"ל "ולמה לא משום מבשל כמו סיכתא לאתונא דמרפא רפי והדר קמיט והמחמם את הברזל והמצרפו במים אינו מכבה אבל הוא מכה בפטיש שגומר חסומו מ"מ חיוב אין בו דצרוף דרבנן הוא". עכ"ל. ויש לעיין שהרמב"ם סובר שחייב שתים אחת משום מבשל ואחת משום מבעיר ולכן בפרק ט' שמבואר שם דיני בישול כתב שחייב משום מבשל ובפ"ב שמדבר בעניני מבעיר כתב שחייב משום מבעיר אכן דברי המ"מ דפ"ב צריך לי עיון שכתב שם לחלוק על הראב"ד המחייב חימום

מתכת משום מבשל וז"ל "ומ"ש לחייבו משום מבשל אינו נראה לי שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף אין ראוי לומר המבשל אלא מבעיר וכבר הזכירו גחלת של מתכת בלשון אש גמורה וזה נראה ברור" והשתא קשה ממה שכתב הרמב"ם בפ"ט וצ"ע.

ד. עכ"פ יש לומר שרש"י סובר כהראב"ד שחימום ברזל אינו נעשה אש ולכן חייב משום מבשל וכמש"כ המ"מ ולכן גם כשמכבה אינו חייב משום מכבה כיון שאינו אש אינו מכבה ומדויק בזה מה שהראב"ד שהבאנו באות ג' כתב שמכבה מתכת חייב משום מכה בפטיש ולכאורה אינו קשור למה שכתב לעיל וזה השגה שניה על מה שכתב הרמב"ם שם בה"ב שהמכבה מתכת חייב משום מכבה ועל זה היה לו להשיג שחייבו משום מכה בפטיש אבל לפי מה שנתבאר שכל שאינו אש אין בו משום מכבה היה הראב"ד אחר שסובר שאין במחמם משום מבעיר היה מוכרח להוסיף שחייב המצרף אינו משום מכבה אלא משום מכה בפטיש ומעתה מובן פ"י רש"י שגם רש"י כך דעתו כהראב"ד ואין בברזל לא מבעיר ולא מכבה ולדעת הרמב"ם זה שמותר לכבות גחלת של מתכת אף שסובר ששייך הבערה וכיבוי במתכת מ"מ מותר לכבות גחלת של מתכת ברה"ר משום שאינו מכויץ לצרף ובלי כוונה אין מלאכת כיבוי במתכת וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב ה"ב וכן נראה מהמג"א סוף סימן שלד שלכן אין כיבוי במתכת שאינה שורף.

ה. אכן יש לומר טעם אחר למה אין כיבוי במתכת והוא משום שלא נעשה פחם ואף לרי יהודה וכן מבואר ברש"י שבת קלד. ד"ה בגחלת "בגחלת של עץ אסור דשייך ביה כיבוי לפי שעושה פחם גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם" עכ"ל. הרי מפורש ברש"י הטעם למה אין כיבוי במתכת ואם יש לדחוק שרש"י בדף קל"ד אזיל אליבא דרי שמעון ובשל עץ אסור משום שנהנה שיש לו פחם משא"כ בדף מ"ב שמדובר בגחלת ברה"ר ואינו של המכבה ואינו יכול ליהנות מפחם ולכן פטור לר"ש גם בשל עץ ולרי יהודה פטור מטעם אחר שאין כיבוי במתכת שאינו אש וכדעת הראב"ד אכן הדבר דחוק מאד שלא מיושב למה לא כתב רש"י בדף קל"ד שפטור מטעם שאינו אש ולמה פירש טעם שאינו רק לר"ש וכן גם "הלשון לא שייך כיבוי במתכת הוא אותו לשון שבדף מ"ב ובהכרח כמו שכתבנו בדעת רש"י. ואם נאמר כן נדחה מה שכתבנו לתרץ באות ב' ונראה לתרץ שלכן לא נקט מלאכה שאינה מכויין לגופה שהאמת שחייב אדם גם באינו מתכוין לגופה כל שנעשה לגופה ואינו פטור רק במקום שאינו צריך לגופה ואינו נהנה במה שנעשה הצורך ודבר זה מוכרח בסברה וגם מפורש בגמ' אליבא דתנאי. בסברה יש ללמוד ממה שאמרו הגורר ספסל ואינו מתכוין לחריץ והוה פסיק רישא שיעשה חריץ שחייב שמודה רי שמעון בפסיק רישא וא"כ ק"ו בחופר בור ואינו מכויין לבור רק לעפר שחייב שהרי בודאי עדיף מה שמכוין לחפירה מאם אינו מכויין לחפירה. בי בגמ' שבת ק"ג

אמרו ת"ר התולש עולשין וכוי אם לאכילה בגרוגרת ואם למאכל בהמה כמלא פי הגדי וכוי ואם ליפות הקרקע כל שהוא והקשו אטו כולהו לאו ליפות את הקרקע נינהו והרי הקרקע מתיפה מאליו וכוי אביי אמר וכוי וכגון שלא מכויין והא וכוי מודה ר"ש בפסיק רישא ולא ימות לא צריכה דקעביד בארעא דחבריה ובתנאי שם ד"ה בארעא דחבריה פירוש שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה עכ"ל. הרי מפורש שבקרקע שלו התולש עולשין חייב גם באינו מכויין ליפות הקרקע כיון שהוא נהנה מהיפוי נחשב כעושה המלאכה לגופה ורק בקרקע של השני שאינו נהנה מהיפוי פטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה ועיין מה שכתב הרע"א בגליון הש"ס שבת לא: ד"ה רש"י.

ו. ויש לעיין בטעם הדבר אם בנהנה חייב גם באינו נהנה יתחייב וכמו שמצינו בדבר שאינו מתכוין שמותר לר"ש ומ"מ בפסיק רישא חייב וע"כ שפסיק רישא הרי הוא כנתכוין. וגם דפסי"ר דלא ניחא ליה דעת התנאי החולקין על הערוך בשבת ק"ג ובכתובות דף ה' שדינו כנתכוין ואסור. א"כ למה פטור למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ונראה לומר כך שהנה מקור הדין שמשאצ"ג פטור בשבת. יש לומר שלפי מה שהגדיר התנאי שבת צד. ד"ה רי שמעון "נראה לר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואינו צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה המלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף המלאכה ושרשו ולפי זה אתי

כולהו שפיר הוצאת המת אין צורך למת
ובמשכן היו צריכים לחפצים שהוציאו.
צד נחש שלא ישכנו אינו צריך לנחש
במשכן היו צריכים לתחש וחילזון וכי
עכ"ל ולפי דבריהם יש לומר (וכן כתב
בבית יעקב כתובות ה: ד"ה בתוסי') שהדין
שצריך לגופה דהיינו לאותו צורך שהיו
עושין במשכן נלמד ממשכן כמו
שהמלאכות עצמן נלמדו ממשכן ממה
שאסרה תורה לעשות המשכן בשבת וכמו
שהזהירה התורה אחר שציוותה בפרשת
תרומה תצוה כי תשא על מלאכת המשכן
וכליו ובגדי כהונה ועשית הקטורת אחר
זה אמר ד' למשה אך את שבתותי
תשמורו וכן בשעה שצויה משה על עשית
המשכן בפרשת ויקהל הזהיר תחילה על
שמירה השבת ללמדנו שאסור לעשות
מלאכות המשכן בשבת וכמו שלומדים
מהי מלאכה שהזהירה תורה ממה
שהזהירה לא לעשות המשכן בשבת כך
לומדים גם שאזהרה לא לעשות המשכן
בשבת היינו לא לעשות המלאכה לאותו
צורך שצריכין למשכן אבל לעשות
המלאכות לצורך אחר אינו בכלל אזהרת
התורה ולכן העושה מלאכה לצורך אחר
אינו בכלל האיסור ואף שנעשה גם הצורך
שעבורו נעשית המלאכה במשכן מ"מ כל
שאינו נהנה מהצורך הזה אינו דומה
למלאכת המשכן שנהנו מהצורך של
המלאכה ולכן אין לדון בזה פסיק רישא
שמ"מ אינו נהנה מצורך הזה ואינו דומה
למלאכת המשכן.

ז. ואין לתמוה שאם באנו ללמוד גם צרכי
המלאכה אי"כ נלמד שכל שאינו מכוין

לצורך שהיה במשכן אינו דומה למלאכת
המשכן ואינה בכלל מלאכה וגם בנהנה
כגון שתולש עולשים בקרקע שלו יפטר
ויש לומר שזה לכוי"ע אין ללמוד ממשכן
כוונת המלאכה אבל הנאה היוצאת
ממלאכה זה לומדין ממשכן ולכן כל שלא
נהנה מהצורך שהיה במשכן פטור לר"ש
ומ"מ אם תולש עולשים בקרקע של
חבירו כדי ליפות הקרקע שחייב אף שהוא
לא נהנה מהצורך שהיה במשכן חייב שכל
שבכוונתו לצורך הזה הרי זה כנהנה שמה
שחבירו נהנה והוא רצונו בכך חייב והנה
בתוסי ב"ק לד: ד"ה חובל כתבו שני
תירוצים מתירוץ ראשון יוצא שכל
מקלקל גם אינו צריך לגופו ולא יתכן
מקלקל ויהיה צריך לגופו ולתירוץ השני
יתכן מקלקל שצריך לגופה וכגון חובל
בבהמה איסורי הנאה כדי להאכיל לכלבו
שצריך לגופו שהרי לצורך מה שהיה
במשכן הוא חובל אבל מ"מ מקלקל הוא
שהרי אסור לו להאכיל לכלבו אכן מאחר
שהוא כן רוצה להאכיל לכלבו שסבור
שיכול ליהנות זה נחשב כצריך לגופו והנה
לתירוץ הראשון אם מלשאצ"ג פטור
כשי"כ מקלקל אבל למ"ד משאצ"ג חייב
מודה שמקלקל פטור וסובר שאין ללמוד
ממשכן שצריך צורך כעין שהיה במשכן
ומה שמקלקל פטור טעם אחר יש לזה
שאינה מלאכת מחשבת שאצ"ג נחשב
למלאכת מחשבת שגם צורך שאינו כצורך
שהיה במשכן הרי הוא מלאכת מחשבת.

ח. והנה אף שהוכחנו משבת ק"ג שיש
חילוק בין תולש עולשין בקרקע שלו
שחייב בכל שהוא ובין תולש בקרקע

ט. והנה מה שכתבנו באות ו' שמלשאצלייג שפטור לר"ש מקורו שלומדים ממשכן אכן דעת התוס' אינו כן שכתבו בדף עה. ד"ה טפי על מה שאמרו שם בגמ' שהצד חלזון ופוצעו אינו חייב אלא אחת וכו' ולחייב נמי משום נטילת נשמה וכו' מתעסק הוא אצל נטילת נשמה והא אב"י ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישא ולא ימות שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה (שדס החי טוב מדם המת וכיוון שכל עצמו מתכווין וטורח לשומרו שלא ימות בידו אפילו מת אין כאן אלא מתעסק וכי מודה ר"ש דפסיק רישא במידי שלא איכפת ליה אי אתרמי ומיהו איכווני לא איכוון. רש"י) ובתוס' שם הקשו הרי בחבורה אמרו שמקלקל בחבורה חייב שאין צורך בחבורה מלאכת מחשבת ולכן גם מתעסק חייב וא"כ למה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור הרי מה שמשאצלייג פטור משמע בחגיגה י: היינו משום דבעי מלאכת מחשבת וא"כ בחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת ליחייב בה מלאכה שאצלייג עכ"ל. ודבריהם סותרים למה שכתבנו שמשאצלייג שפטור אינה משום שצריך מלאכת מחשבת. וז"ל הגמ' חגיגה י' הלכות שבת כהררים תלויים בשערה ומקשינן מכתב כתיבי לא צריכה לחדר אבא וכו' החופר בור ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה כמאן ר' שמעון דאמר מלשאצלייג פטור עליה אפילו תימא לר' יהודה התם מתקן הכא מקלקל האי כהרין התלוין בשערה מלאכת מחשבת אסרה תורה מלאכת מחשבת לא כתיבא וברש"י שם וזה רמז מועט דאלו מלאכת

חבירו שאינו חייב בכל שהוא כשאינו מכווין ליפות הקרקע ומזה הוכחנו באות ו' שכל שנהנה מהצורך אף באינו מכווין לעשות המלאכה בשביל כך חייב כעושה מלאכה הצריכה לגופה כל זה נכון לשיטת התוס' החולקין על הערוך אבל לדעת הערוך שהביאו התוס' בדף ק"ג שמה שעושה בארעא דחבריה פטור משום אינו מתכווין ופסי"ר דלא ניחא ליה נידון כאינו פסיק רישא לדעה זו אין ראייה שאפשר מכח מלשאצלייג פטור אף בנהנה כל שאינו מתכווין וטעם הדבר שנלמד ממשכן גם לענין כוונתו בעשיית המלאכה ואם נאמר כן היה מתישב מה שנתקשה רע"א על רש"י שרמזנו באות ו' ופירש במכבה הנר וחס על הפתילה שתעשה פחם גם באינו מתכווין לכך חייב משום שהוא פסיק רישא וראיה מקג. בתולש עולשין בארעא דידיה אף שמכווין לאכילה ולפי מה שכתבנו יש לדחות ראייה זו מתולש עולשין שאירי למ"ד מלשאצלייג חייב ולכן בארעא דידיה חייב ובארעא דחבריה דפטור משום פסיק רישא דלא ניחא ליה וגם הקושיא מסברה למה לא נידון כפסיק רישא מיושב כמו שכתבנו אכן מ"מ קשה א"כ למה לא תירצה הגמ' שלכן פטור תולש עולשין כל שהוא משום שהוא מלשאצלייג. עכ"פ אם נאמר כן בדעת רש"י נדחה מה שכתבנו לבאר לשון אינה צריכה לגופה ולא לשון שלא נתכווין לגופה ונצטרך לומר כהצד שכתבנו באות ה' שנקט כן אליבא דר' יהודה שלר"י חייב גם באינו צריך לגופה ולא רק בלא נתכווין לגופה.

מחשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת עכ"ל.

י. ומכאן הסיקו התוסי' שמלשאצלי"ג שפטור בשבת נלמד ממלאכת מחשבת אכן אין הדבר מוכרח שיתכן שמה שאמרו בגמ' שהדין שחופר בור ואינו צריך אלא לעפרה פטור משום מלאכת מחשבת הוא אליבא דר' יהודה שמחייב במלשאצלי"ג ומה שפטור בחופר בור משום מקלקל ומקלקל שפטור הוא מדין מלאכת מחשבת אבל לר' שמעון שפוטר מלשאצלי"ג לדבריו נלמד ממשכן שצריך אותו צורך שהיה במשכן וגם זה הר התלוי בשערה ללמוד דבר זה ממשכן והדבר מוכרח מסברא, שלמה לא יחשב מלאכת מחשבת מה שרוצה המלאכה לצורך אחר מה שלא היה צורך במשכן ונתיישב קושית התוסי' למה פטור מלשאצלי"ג בחבורה ואילו מקלקל בחבורה חייב דעת התוסי' הסוברים שגם מלשאצלי"ג נלמד ממלאכת מחשבת נראה שתוסי' זה אזיל בשיטת הרמב"ן שמגדיר מלשאצלי"ג בהגדרה אחרת ולא כהתוסי' שהבאנו באותו ו' ואעתיק לשון שו"ע הרב שמקורם מהרמב"ן שבת קו. וז"ל בסימן רע"ח ס"א "ואם כיבה (בשביל חולה שאין בו סכנה) פטור שאין איסור מן התורה אלא במלאכה הצריכה לגופה כלומר שהמלאכה צריכה לו בשביל גופה דהיינו שצריך לו גוף הדבר שגוף המלאכה נעשית בו כגון שכיבה עצים דולקים בשביל הפחמים שהם ראויים לצורפים שגוף

מלאכת הכיבוי נעשה בגוף הפחמים שהם צריכים לו אבל מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא כשצריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף המלאכה נעשית בו כגון שמכבה את הנר מפני שחס על השמן שלא ידלק כולו עכשיו או מפני שחס על חרס הנר שלא יבקע וכו' עכ"ל.

יא. ונ"מ בין שיטת התוסי' לרמב"ן הוא במספר שערות ראשו בשבת או שנוטל צפרניו שלדעת התוסי' פטור משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה שהרי במשכן מלאכת גוזז היה לצורך הצמר שיהיו תלושים ואילו המסתפר אין לו צורך בשערות התלושים רק צריך שגופו יהיה מגולח ואילו לדעת הרמב"ן המסתפר והנוטל צפרניו חייב שהרי הצורך שיש לו שיהיה מסופר הוא בגוף המלאכה שעושה בראשו של האדם. ואעתיק לשון התוסי' ולשון הרמב"ן בדף צד: תוסי' ד"ה אבל כתבו על שאמרו בגמ' שהנוטל שערו וצפרניו בכלי חייב כתבו וז"ל: "היינו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה" וזה לשיטתם שצלי"ג היינו צורך שהיה במשכן ואילו גוזז במשכן היה הצורך בצמר ואילו הרמב"ן בחידושי קו. אחר שהביא סברת התוסי' שמילה הוה מלאכה שאצלי"ג כתב וז"ל: "ואין אני אומר כן דמילה ודאי מלאכה הצריכה לגופה שהוא צורך שיהיה אדם זה מהול ומה דומה לזה הנוטל צפרניו בכלי וכן שפמו שהוא חייב משום תולדה דגוזז ואע"פ שאינו צריך לגוף הצפרנים והשיער מלאכה הצריכה לגופה נקראת וכן הבורר והזורר.

יש לומר שזה גופה תירוץ הגמי מלאכת מחשבת אסרה תורה היינו שהרמת התבואה ברוח היא המלאכה מפני שהיא מלאכת מחשבת אלא שאם נאמר כן יוצא שאם הרים התבואה בשבת והרוח הפריח המוץ במוצאי שבת יתחייב ג"כ כיוון שעשה המלאכה בשבת אמנם אף אם נאמר כן עדיין לא יתיישב בורר בזמן שבורר צורות מתוך האוכל למה חייב הרי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ויתכן לומר שכל שמעורב האוכל עם הפסולת הרי כל התערובת כגוף אחד וכשבורר הפסולת נחשב כעושה מלאכה בגוף התערובת והצורך הוא ג"כ לגוף התערובת לכן חייב).

יג. והמשך לשון הרמב"ן כך הוא: "ונוטל שערו וצפרניו בין לתקן גופו וליפות עצמו ובין לצורך השיער והגיזה כולם מלאכה הצריכה לגופה היא מפני שהכל דבר אחד והנטילה היא עצמה המלאכה משא"כ בחופר גומא שהבנין בקרקע הוא והוא הנקרא מלאכה" ודברים אלו יש לפרש על פי מה שכתבנו באות יא, ומה שכתב "מפני שהכל דבר אחד" היינו שהגוף הבעל-חיים ושערו הם דבר אחד ולכן נחשב גם כשצריך לגוף לייפותו וגם כשצריך הצמר כמלאכה הצריך לגופו משא"כ חופר בור לצורך העפר שהגוף הוא הקרקע ולא העפר שאין להגדיר קרקע כמחובר מקרקע ועפר כדרך שניתן להגדיר גוף של בעל-חיים עם שערותיו וכלשון הבעה"מ שבאות יב אין החרישה אלא הגומא והעפר כדבר אחר חוץ מן החרישה. עוד יש לפרש שכוונת הרמב"ן

יב. (הנה בעה"מ קו. כתב וז"ל כל ל"ט מלאכות שהיו כנגדם במשכן כולם היה בהם צורך לגופן חוץ מן הזורה והבורר שהוא זורה המוץ מן הגורן ובורר הצורות מן הכרי וזה עיקר מלאכתן לדחות המוץ והצורות וכן חייב עליהם ועל כל התולדות שלהם אבל שאר המלאכות עיקר הוא לצורך גופן וכו' וכן החופר גומא בשדה ואין צריך אלא לעפרה אין החרישה אלא הגומא בלבד והעפר בדבר אחר חוץ מן החרישה והוא ליה מלשאצ"ג שנחלקו בה ר"י ור"ש וכו' עכ"ל. והנה זה ודאי שהבעה"מ אינו סובר כהתוס' שצריך לגופה היינו מה שהיה במשכן שאם כתוס' בודאי שבורר וזורה שהיו במשכן והצורך לדחות המוץ והצורות לא יתכן שהם מלשאצ"ג ובודאי הבעה"מ אזיל בשיטת הרמב"ן שצריך לגופה היינו הצורך באותו גוף שהמלאכה נעשית בו ולכן זורה ובורר שהמלאכה נעשית בגוף הפסולת והצורך בתבואה נחשב כמלשאצ"ג ובדעת הרמב"ן צריך לומר שנחשב בורר וזורה כעושה מלאכה בגוף התבואה ובזורה שמרים כל התבואה והרוח דוחה המוץ יש לומר שנחשב כעושה מלאכה גם בגוף התבואה ולא רק במוץ אכן אין הדבר כן שהרי אמרו בגמי ב"ק ס' למה זורה חייב והרי הרוח מסייעתו ותירצו לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה והשתא אם הגדרת המלאכה בזורה מה שמרים התבואה אין הרוח מסייעתו והאדם עושה בכוחו כל המלאכה אלא ע"כ שאין המלאכה מה שמרים התבואה רק מה שהרוח מפריח המוץ הוא המלאכה אכן

שמלאכת גוֹזֵז היא ההפרדה שבין החי לשערו ולכן נחשב צריך לגופו גם הצורך בחי וגם הצורך לשערו משא"כ חופר בור שאין מלאכה להפריד עפר מקרקע רק יש מלאכת בונה ובונה הוא לעולם בקרקע ולא בעפר. אכן לפי"ז החופר בור ואינו צריך אלא לעפרה יש להגדירו כאינו מתכווין שהרי אינו מתכווין למלאכת בנין אלא לנטילת עפר ורק שיש כאן פסיק רישא דלא ניחא ליה ולדעת הערוך יש להתירו לכתחילה ולמה אמרו בגמ' שנחשב כמלאכה שאינה צריכה לגופה וכמו שכתב הכ"מ פ"א משבת ה' מרי אברהם בנו של הרמב"ם לחלק בין פסיק רישא למלשאצלי"ג ועוד הא תינח בחופר בור בבית שחיובו משום בונה אבל החופר בשדה שחיובו משום חורש ואם חפר בשדה ואינו צריך אלא לעפר בזה יתחייב שהרי גדר מלאכת חורש מרפה הקרקע ולכן לא ניתן לפרש כן.

י"ד. ובביאור הלכה סימן שיט ס"ב הביא מהישועות יעקב שהקשה למה יתחייב בורר הרי בורר הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ותירץ שכל שמעורב פסולת ואוכל ועל ידי הברירה הוא מתקן האוכל עצמו ואינו כמוציא מת שמטרתו רק לדחות מעליו המת משא"כ בבורר שמתקן הנשאר בבירתו אכן דברים אלו אינם מתישבים לא עם התוסי שהגדרת צריך לגופה הוא צורך שהיה במשכן ואין כאן קושיה כלל לדבריהם וכן אין הדברים מתאימים עם הבעה"מ שסובר שהאמת הוא שבורר הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ומה שחייבין עליו צריך לומר שכל

שהיה במשכן חייבין עליו גם באינו צריך לגופה ורק במלאכות שלא היו במשכן בהם אין מחייבין על מלאכה שאצלי"ג ואין להקשות שנילף מבורר וזורה לכל המלאכות שחייבין עליהם גם באינם צריכים לגופן יש לומר שמצינו כיוצא בזה בחובל ומבעיר שאף שיש לימוד מהתורה שחייבין עליהם גם במקלקל ומ"מ אין למדים מהם לשאר מלאכות שאמרה תורה מלאכת מחשבת כך נאמר גם בבורר וזורה שעל בורר וזורה לא אמרה תורה מלאכת מחשבת וגם לפי הרמב"ן לא יתכנו דברי הביאור הלכה לפי מה שביארנו דבריו שכל תערובות נעשית גוף אחד א"כ אין להוציא ממנו מה שהסיק הביאור הלכה שבתערובות של מיני אוכלים אין חייבים רק בבורר מה שרוצה לאכול לאחר זמן אבל בבורר מה שאינו רוצה לאכול ומניח מה שרוצה לאכול בזה אינו חייב שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ולפי דרכנו ברמב"ן אין הדבר כן.

טו. ואחר שנתבאר לנו דעת הרמב"ן שמלאכה שאצלי"ג פטור עליה לא יתכן לומר שנלמד ממלאכת המשכן שהרי הגדרת מלשאצלי"ג היא מסברה ובע"כ שלמדנו ממלאכת מחשבת שכל הצורך אינו בגוף הדבר שבו עושה המלאכה אינו מלאכת מחשבת שמלאכת חכם וחושב הוא עשיה לצורך הגוף שעושה בו המלאכה ומעתה מה שכתבו התוסי שמשאצלי"ג פטור בשבת מטעם שאין זה מלאכת מחשבת אזלי בשיטת הרמב"ן ולא כמו שכתבו הם עצמם בדף צד. ד"ה ר' שמעון ויותר מזה נראה שהתוסי

בחגיגה דף י: ד"ה מלאכת מחשבת אזלי נמי בשיטת הרמב"ן וז"ל "ולכן נראה לר"י לפרש שאינו צריך לעיקר שורש האיסור כגון הכא שאינו צריך לגומא שהיא המלאכה וכן מוציא מת במיטה והרבה דחשיב פרק המצניע ולא דמו למלאכת המשכן שהיו צריכים לעיקר המלאכה מכבה משום צורך הפחמים וצידת תחשים וחלזון וכן כולם כיוצא בהם עכ"ל. ואין דברים אלו מתאימים עם מה שאמרו בשבת צד ד"ה ר' שמעון בשם ר"י שהבאנו לשונו באות ז' ששם כתבו שגוף ושורש המלאכה היא הצורך שהיה צריך במשכן ואילו כאן כתבו שהגומא היא המלאכה ולא כתבו משום שבמשכן כך היה אלא סיימו שבמשכן היו צריכים לשורש המלאכה וא"כ בע"כ ששורש המלאכה יודעים בסברא ובע"כ ששתי התוס' הביאו בשם ר"י טעמים שונים.

המלאכה בדעת ובמחשבה וכו'. ולפי זה נראה דבפסיק רישא דמבואר בגמ' דמודה ר"ש דחייב דדעת הערוך בזה דהיינו דוקא בניחא ליה חלוק בזה דין מלאכת מחשבת מדין דבר שאינו מתכוין דבדין דבר שאינו מתכווין של כל התורה כולה דעיקר דינו הוא שיהיה רצונו וכוונתו לזה שם הוא דתלוי בניחא ליה ואי לאו הכי נהי דהוי פסיק רישא והאיסור יעשה בביור אבל מ"מ כל דלא ניחא ליה מתכווין מיהא לא הויא והוי בכלל דבר שאינו מתכווין דמותר אבל בדין מלאכת מחשבת דלא בעינן כלל רצונו וכוונתו אלא שתעשה המלאכה בדעתו ובמחשבתו אי"כ אין דינו תלוי כלל בניחא ליה כי אם דכל דהוי פסיק רישא והמלאכה ידועה לו שמוכרחת להעשות מיקרי נעשית המלאכה בדעתו והיא בכלל מלאכת מחשבת וכו'. עכ"ל.

טז. ולפי זה מה שחייבים משום מלאכה כל שצריך לגופה כגון שתולש עולשים בקרקע שלו לאכילה שבקרקע שלו חייבים גם כשאינו מכווין ליפות הקרקע היינו טעמא שכל שהוא פסיק רישא הרי זה מלאכת מחשבת וכמו שנתבאר בחידושי ר' חיים הלוי פ"י משבת הי"ז וז"ל: "ונראה לומר דהנה הא דדבר שאינו מתכווין אינו אסור רק מדרבנן גבי שבת לכו"ע כמבואר בתוס' יומא לד ועוד כמה דוכתי הא הוי הטעם בזה משום דגבי שבת כתיב מלאכת מחשבת וכשאינו מתכוין לא הוי מלאכת מחשבת וכו' וזהו יסוד הך דינא דמלאכת מחשבת שיעשה

יז. ולפי הסבר הזה אינו מובן למה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור בשבת והרי זה פסיק רישא שיעשה גם הצורך גופה ואף שאינו נהנה בזה מ"מ אין זה מוציא מכלל מלאכת מחשבת ולמה יפטר ויש לומר שמה שאמרו שמשאצלי"ג אינה מלאכת מחשבת אין הטעם שחסר מחשבה לעשות המלאכה לצורך גופה שכיון שיש פסיק רישא שיצא הצורך הרי יש כאן מחשבה וידיעה אכן מלאכת מחשבת בא גם למעט עוד דברים כמו מקלקל וכלאחר יד כך משל מלאשאצלי"ג אף שנעשה צורך הגוף מ"מ אין דרך העושים כך אלא עושים במכוון לצורך גופה אבל כל שיצא הצורך מכח פסיק

מלאכת מחשבת אין איסור לקצור עצים גם בצריך לעצים.

יט. ובגליון השי"ס מרע"א שם על מה שכתבו התוסי מידי דהוי הקורע על מנת לתפור כתב וז"ל "מבואר דס"ל דאף היכא דאינו מקלקל דצריך לאיזה דבר מ"מ פטור ואפילו לרי יהודה דכל שאינו ע"מ לתפור לא מקרי מלאכה חשובה וכן נראה מכס"מ פי' משבת היי וקשה לי מסוגיה דלקמן ק"ה: (ושם כתוב שהקורע בחמתו לר"י שמחייב על מלשאצלי"ג חייב ולר"ש פוטר הרי שלר"י חייב גם בלא כיוון ע"מ לתפור) גם במה שכתבו תוסי דאפילו לר"י בעינן צריך לעצים דמשמע דלרי שמעון פשיטא דניחא (מה דבעינן צריך לעצים) קשה לי הא פשיטא דניחא ליה (לכל אדם) בעצים להשתמש בהם אלא דעתה אינו עושה כן בשבילו מ"מ מקרי צריכא לגופה כההיא דלקמן בתולש עולשין בארעא דלאו דיליה (וא"כ למה בעינן צריך לעצים) עכ"ל כפי מה שנראה לי להגיה בדבריו שנדפס בשיבוש.

כ. ונראה מרע"א שפירש "זומר וצריך לעצים היינו שנתכווין בשעת הזמירה להשתמש בעצים ולא פירש "וצריך לעצים" היינו שיש לו צורך בעצים אבל אינו מתכווין לכך ומה שהביאו לפירוש זה שאם הפירוש שיש לו צורך בעצים לא היה צריך להשמיע דבר זה שפשיטא שיש לכל אדם צורך בעצים ואף בזומר עצים של חבירו בודאי כוונתו על העצים לקחתם לעצמו שאם לא כן למה זומר ואם מדובר בזומר עצים של חבירו נראה

רישא אין ככה דרך העושים ולכן פטור ומ"מ בזמן שנהנה מהצורך כמו תולש עולשים בתוך שלו אף שתולש לאכילה מ"מ אינו ממועט ממלאכת מחשבת ודוחק. ויותר נראה שפטור משום שכיון שאינו נהנה מהצורך שוב אינו מלאכת מחשבת לעשות מלאכה מבלי שיהנה ממנו ודומה למקלקל רק באם עשה לצורך גופו חייב שממילא כל שעושה לשם כך נהנה הוא ודעת ר' יהודה מודה שצריך שיעשה לגופה מ"מ סובר ר' יהודה שמלאכה שעשה אף שלא נהנה הוא ממנו כל שהמלאכה עצמה יש בה הנאה אפילו לאחרים כמו תולש בארעא דחבריה חשיב מלאכת מחשבת.

יח. בגמרא שבת עג: "אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע" ובתוסי שם ד"ה וצריך לעצים "נראה דאפילו לר"י דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעינן צריך לעצים דלא מקרי בעצים קוצר אלא בעינן זה מידי דהוי אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב וכדאמר ר' יוחנן קמה: אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ואמאי שרי ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך" עכ"ל. ובסנהדרין כו: ד"ה לעקל לפי גירסת המהרש"א יוצא שבעצים אין קוצר רק באם קוצר וצריך לעצים לעקל בית הבד חייב משום קוצר בשבת כיון שמלאכת מחשבת אסרה תורה הולכים אחר מחשבתו שהוא קוצר לעצים וחייב משום קוצר אבל בשביעית שלא נאמר

אינו ועיין בחזו"א שביעית סימן יט אות יד שיש לו שיטה אחרת בכמה פרטי הדינים שהזכרנו.

כ.א. (הן אמת שלפ"ז קשה קצת מה ששנינו שבת קג. "המלקט עצים אם לתקן כל שהוא ואם להיסק כדי לבשל ביצה קלה" ובגמ' שם ת"ר התולש עולשין והמזרד זרדים אם לאכילה כגרוגרת וכו' ואם ליפות הקרקע כל שהוא והקשו אטו כולהו לא ליפות הקרקע מתיפה מאיליו רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו באגם שנו (שאינן צריך ליפות) וכתבן התוס' שם ד"ה באגם "ומתניתין דלא שייך לאוקמי באגם (כנראה שבמשנה מתקן העץ ואין נ"מ בין אגם לשדה אחר) אומר ר"ת "דאיירי באילן יבש שאינו מתקן כלום" ולפי דרכנו אין צריך להעמיד בעץ יבש אלא בכל עץ כל שאינו מלקט באופן שבודאי מועיל לעץ ומה שהגמ' מקשה אטו כולהו לאו ליפות את הקרקע ולא תירצה שליקט באופן שלא ודאי מועיל נראה שבמיפה את הקרקע בכל אופן מתיפה אבל לתקן עץ לא מתקן אלא בעושה בודאי מועיל ובוזה יתיישב שלא הקשו בגמ' על המשנה רק על הברייתא וצ"ע).

כ.ב. הדרך הב' לפרש למה כתוב הלשון "הזומר וצריך לעצים" ולא הזומר כדי להסיק בעצים שבא לומר חידוש שגם הזומר הצריך לעצים חייב שתים ואילו היה כתוב הזומר כדי להסיק חייב שתים היינו אומרים שבזומר וצריך לעצים אינו חייב רק משום נוטע ולא משום קוצר והמקום לומר כן שלא יתחייב משום

שאף לרי שמעון פטור על הזמירה וחייב על הקצירה אכן עדיין יש לעיין למה לא כתוב זומר עצים להיסק כשם שתנו רבנן בשבת קג "התולש עולשים" לאכילה ולהיסק ונראה ליישב בשתי דרכים דרך א' שאם היה כתוב זומר עצים להיסק היה מתפרש שרק כדי להסיק הוא זומר אבל אינו מכוון גם לתועלת העץ ובאופן זה יש לומר שאינו חייב רק על הקצירה ואינו חייב על הזמירה שהרי מבואר בתוס' בסנהדרין כו. ד"ה לעקל על מה שאמרו בכהן וזומר בשביעית שיכול לומר לעקל בית הבד אני צריך וכתבו התוס' "וקשה דמ"מ מה בכך מ"מ הוה משביח הכרם דהכי אמרינן שבת ע"ג: הזומר וצריך לעצים חייב שתים הכא נמי ליחייב משום עבודת נוטע וי"ל דעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה דליכא לחיבו משום נוטע וכו' וכה"ג שרי כדאיתא בב"ב פ: עכ"ל ונראה שמה שכתבו התוס' שמדובר שעביד לה באותו ענין שודאי קשה ליה מה שצריך ודאות הוא כדי להתיר לכתחילה אבל כדי לא לחייבו חטאת אין צריך ודאות וכל שעושה באופן שלא ודאי קשה ולא ודאי מועיל אינו חייב חטאת (עיין תוס' בב"ב פ: ד:ה לא) ולפ"ז אם זומר וכוונתו רק להשתמש בעצים בהכרח שאינו מדקדק לזמור באופן שבודאי לא קשה שאם מדקדק בכך כוונתו גם לזמור ולכן לא יתכן שיתחייב שתים רק בנתכווין גם לתועלת העץ וגם שצריך לעצים לכן נקטה הגמ' לשון וצריך לעצים שיובן שגם כוונתו לזמירה ואילו היה כתוב זומר כדי להשתמש בעץ היה נראה שגם בכוונתו רק לעצים חייב שתים וזה

כוונה לעוד דבר אינו חייב ואפילו מותר לכתחילה.

פד. ועל פי זה יש לומר שהזומר ומכווין גם לעצים לא יתחייב משום קוצר שהרי אין קצירה בעצים רק משום שמחשבתו לעצים מחייבתו משום מלאכת מחשבת וכל שיש לו כוונה גם לזמירת ותיקון העץ לא יתחייב לכן אמרה הגמ' הזומר וצריך לעצים והיינו שמכווין גם לתיקון העץ וגם לעצים ומ"מ חייב ואין להקשות מכאן על דינו של הרשב"א שיש לחלק בין עושה מלאכה בגרמא שכדי לחייבו צריך לחידוש של מלאכת מחשבת ואין להגדירו כמלאכת מחשבת רק במכווין רק לדבר זה משא"כ בקצירת עצים שעושה מלאכת קצירה גמורה רק שבעצים אין קצירה וכנראה שסיבת הדבר שאין דרך לקצור עצים להשתמש בהם ועל ידי מחשבתו שהוא זקוק לעצים נעשית מלאכה בזה מחשבתו מועלת גם בשיש לו כוונה נוספת.

פה. והנה קושית הרע"א על התוס' אינה קושיה חזקה שזה נכון שמה שהסיקו התוס' שגם לר"י אינו חייב בזומר ואינו מתכווין לזמור לצורך עצים משום שאין בעצים משום קוצר רק במכווין לכך יש בזה גם חידוש לרי' שמעון שאף לרי' שמעון שפוטר מלשאצלי"ג מ"מ בשיש צורך לגופה אלא שהוא אינו מכווין לכך חייב מ"מ בקוצר עצים אינו כך ואם קוצר לצורך העץ פטור משום קוצר אף שנהנה ממה שיש לו עצים להסקה מ"מ כתבו התוס' בלשונם שנראה שאף לר"י נכון מה שאמר

קוצר כשמכווין גם לתועלת האילן נראה על פי מה שכתב הרשב"א הביאו הר"ן פי האורג (לח. בדפי הר"ן) והרשב"א כתב בלשון הזה והירושלמי נראה שהתירו לנעול מתחילה ביתו ולשמור ביתו וצבי בתוכו דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אעפ"י שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכווין לשמור הצבי בלבד וכי' ודבריו תמוהים בעיני הרבה היאך אפשר שאפילו במתכווין לנעול בעד הצבי בעדו ובעד הצבי יהיה מותר וכי' מפני שצריך לשמור ביתו נתיר לו מלאכה דאורייתא ולא עוד וכי' שאפילו אינו מתכווין לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו ושאי אפשר לו שלא יהיה הצבי ניצוד בתוכו אסור וכי' דמודה רי' שמעון דפסיק רישא ולא ימות וכי' עכ"ל.

כג. ובאבני נזר או"ח סימן קצ"ד כתב ליישב דעת הרשב"א שסובר הרשב"א שצידת צבי שאינו תופסו בידו אלא סוגר דלת הבית שהצבי נמצא בתוכו אינו נחשב מעשה רק גרמא ומה שחייב על צידה זו משום שזהו מלאכת מחשבת וכמו שאמרו בגמ' בזורה ורוח מסייעתו אף שזהו גרמא מ"מ חייב בשבת שמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון שחיובו משום מלאכת מחשבת על ידי פסיק רישא ויותר מזה שאף במכווין גם לצוד הצבי וגם לשמור הבית כל שאין לו כוונה מיוחדת לצידה אינו בכלל מלאכת מחשבת עיי"ש ולפי דבריו למדנו שבזורה ומכווין להכניס התבואה בבית וזורק לבית ונזרה על ידי כך מותר אף בפסיק רישא ואפילו יכוון גם לזרות כל שיש לו

ר' כהנא שזומר וצריך לעצים חייב שלרי שמעון היה מקום לדחוק שאולי מדבר בזומר ואינו צריך לעצים כלל כגון שאינו רגיל להסיק תבשילו בעצים או שרחוק מביתו ואינו טורח להביא העצים בביתו וכוונתו רק לזומר העץ לכן נקטו בלשונם שאף לר"י יש צורך שיכווין לשם עצים להתחייב אבל לפי האמת נראה שאינו חייב גם בנהנה מהעצים שהרי אין קצירה בעצים רק שמחשבתו משוי ליה קצירה ולכן הסברה מחייבת שדוקא במכווין לכך אבל מה שנהנה לחוד אינו סיבה להחשיב הדבר למלאכת מחשבת.

כז. ועתה נבא לקושיה הראשונה שהקשה רע"א שהבאנו באות כ שהקשה על התוס' שכתבו שקורע אינו חייב רק על מנת לתפור והקשה הרי בדף קה: אמרו שלר"י המחייב מלשאצלי"ג חייב בקורע בחמתו ולעני"ד נראה ליישב שעד כאן לא אמרו בתוס' שאם אינו מכוון לצורך גופה פטור לר"י במלאכות שאינן חשובים מלאכה רק בזומר ואינו מכווין לעצים שאין כאן קוצר שאין קוצר בעצים בלי מחשבה אבל קורע שג"כ אינה מלאכה בלי מחשבה מ"מ כיון שלרי יהודה מלשאצלי"ג חייבים עליה ולפי הצד שצדדנו באות ב' שלרי יהודה חייבין גם בשלא נעשה הצורך לגופה א"כ הקורע בחמתו גם בזה יש כאן מחשבה שמחשיב הקריעה למלאכה שמה הפרש יש בין חושב לתפור לחושב שיהיה קרוע בחמתו ולכן לר"י חייב והתוס' לא אמרו רק שצריך לכווין בקריעה שקורע כדי לתפור שהרי הזכירו רק בקריעה ע"מ לתפור ולא הזכירו בשאר מלאכות ע"מ

כמו שלא הזכירו בהוצאה ע"מ לצורך החפץ או מכבה ע"מ שיהיה פחם מזה ראייה שצריך כוונה להחשיבו כמלאכה ולכן לר' שמעון אם יקרע בחמתו אבל יהיה בקריעתו גם תועלת שיכול לתפור יפטר ואינו כשאר מלאכות שחייב גם בלא כיון רק שנהנה מצורך הגוף אבל לר"י אם מכווין לאיזה צורך שהוא די בכך להחשיבו כמלאכה ולא משכחת לר"י שקורע פטור אלא בקרע על מנת אחר שאינו קרובו שחייב לקרוע עליו שבזה גם לר"י פטור שמקלקל הוא וגם במקום שבקריעה זו יש תיקון שנתאפשר לתפור שאלו בשאר מלאכות כהאי גונא היה חייב בין לר"י בין לר"ש שהרי במקום שנהנה מהצורך לגופה חייב גם לר"ש ומזו: שגם בזמן שעושה לדבר שנחשב למקלקל אבל נעשית גם הצורך גופה וזה היה תיקון חייב.

כז. ואין להקשות אם כדברינו שבעושה עבור צורך אחר שאינו לגופה גם נחשב למלאכה לר"י א"כ למה זומר ואין לו צורך בעצים פטור, שיתחייב, שמחשבתו שחושב לקצור העץ כדי לזומר נמי יחשיבו למלאכה. נראה שאינו כך מאחר שזמירה היא מלאכת זורע ונוטע אינו בכלל קצירה ולכן כל שזומר לצורך העץ אין כאן מלאכת מחשבת לענין קוצר ובהגהות ראז"מ לחידושי הרמב"ן בדף קו. אות ג' הקשה למה גוזז לצורך גוף האדם שיתייפה חייב משום גוזז לדעת הרמב"ן ואלו קוצר עץ כדי לתקן העץ אינו חייב משום קוצר וסיים ולדברי התוס' עג: ד"ה ונראה ניחא (דכל שאינו מכווין לקצירה

אינו קוצר) אבל זה גופה צריך ביאור מה שנה קוצר מגוזז וצ"ע ולעני"ד יש לתרץ שרק בגוזז אמרינן שאין נפ"מ לאיזה צורך הוא גוזז ובין גוזז לצורך הצמר ובין גוזז לצורך הגוף החי נחשב גוזז משום שאין שם מלאכה אחרת חוץ מגוזז אבל בקוצר לצורך האילן שיש עליו שם מלאכת זומר שוב אינו נחשב כקוצר תדע שלסברה שתולש מן החי חייב משום קוצר וכמבואר ברמב"ן בהלכות בכורות פ"ג דף י"ח בדפי הר"ן וכי נאמר שכל גוזז חייב שתים אחת משום גוזז ואחת משום קוצר אלא ע"כ שכל שיש עליו שם מלאכה אחרת אינו בכלל קוצר אכן בחידושי הרמב"ן שבת קז: (עיין סברה דומה בישועות מלכו) ד"ה הא נתקשה למה אין בכל גוזז חיוב קוצר וזה דלא כדברינו אכן יש לדחות שרק במקום גוזז שהוא אב מלאכה אין בו משום מלאכת קוצר אבל בזומר שהוא תולדה של זורע יתכן שנדון גם כקוצר אכן לדעת הרמב"ם פ"ז משבת ה"ג שגם זומר הרי הוא אב אחר כזורע ונוטע וכמה אבות יש בכל אב מלאכה.

כח. ומה שהביאו התוס' עג: ד"ה וצריך "אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב ואמאי שרי לגופן ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה אלא טעמא דאין דרך דישה בכך" ולפי דרכנו קשה שגם בסוחט לגופן נאמר שמחשיב למלאכה כדרך שאמרנו בקורע על מתו ונראה שבסוחט אין מקום לומר שהמלאכה היא הסחיטה עצמה אף לר"י שמחייב מלאכה בכל צורך שהוא ששאני

סוחט שכל המלאכה היא יצירת משקה מאוכל או יצירת אוכל מפסולת ולא יצוייר שיסחוט אדם ולא יהיה משקה מותר לכתחילה שהרי מותר לסחוט לתוך אוכל ובזה גם ר' יהודה מודה שמותר אף שאינו צריך לצורך גופא אלא ע"כ שבסוחט אם לא למשקה אין כאן מלאכה כלל ולכן אף שחייבין בסוחט ענבים גם אם אינו צריך למשקה ע"כ כאן הטעם לר"י שמ"מ נעשה הצורך אף שלא נהנה מכך ואין לו צורך בו מ"מ נעשה משקה אבל בסוחט כבשים שאינו נחשב לסחיטה כלל שאין דרך לסחוט כבשים למימיהן ורק במכווין למשקה מהכבשים המחשבה עושה למלאכת מחשבת ולפי זה יוצא שגם להצד שכתבנו באות ב' שר"י סובר שאין צריך כלל שיעשה המלאכה ויעשה צורך הגוף ובזה פליג על ר"ש מ"מ חולק בעוד מחלוקת עם ר"ש שגם במקום שאם לא יעשה הצורך חסר בגוף המלאכה גם בזה סובר ר' יהודה שאינו צריך שיהנה מהצורך לגופה ודי שנעשה צורך הגוף.

כט. בגמ' חגיגה י. "דאמר ר' אבא החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור כמאן כרי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אפילו תימא לר' יהודה התם מתקן הכא מקלקל הוא" ויש לעיין אם בא ר' אבא לומר שמקלקל בשבת פטור מה לו להמשיל בחופר בור ואינו צריך אלא לעפרו היה לו לומר כל המקלקלין פטורים ועוד מה חידש ר' אבא הרי זה מפורש במשנה שבת קו כל המקלקלין פטורים ונראה לעני"ד שבאמת אין זה מקלקל שאף שמקלקל חצירו אבל מה

ודומה למה שכתבנו באות כט לענין סחיטה.

ל. אכן מהרמב"ם פ"ב משבת ה"ב "אבל המכבה גחלת של מתכת פטור ואם נתכווין לצרף חייב שכן לוטשי הברזל עושים מחממים הברזל עד שיעשה גחלת ומכבין אותו במים כדי לחסמו וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" ובמ"מ שם ומדברי רבנו שכתב שהכל תלוי בכוננתו נראה שכל שאינו מתכווין אין ראוי לומר פסיק רישא וליחייב מפני שכשהוא מתכווין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכווין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה להעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם וכי שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור שכל שהוא מפני תקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפילו לרי יהודה המחייב דבר שאינו מתכווין וקרובים לזה דברי הרמב"ן ז"ל והדבר מוכרח לומר כן לדברי רבנו" עכ"ל.

לא. ולפי מה שהעלינו יש לעיין בסברה זו שכתב המ"מ למה מכבה גחלת של מתכת פטור הן אמת שכל שאינו מתכווין לצרף אין לה חשיבות של מלאכה ודומה למה שכתבו התוס' בזומר ואינו צריך לעצים שכנראה גם מצרף אין דרך לצרף מתכת רק לצורפים וכמו קצירת עצים אבל מ"מ יתחייב כיון שלרי יהודה כל צורך שיוצא ממלאכה די בכך א"כ גם מכבה גחלת של מתכת כדי לצנן הברזל שלא יזיק יחשב מלאכה ובשלמא קוטם עץ ואינו מכווין לחצוץ שניו שפטור מובן שאין מלאכה של

יעשה זה שצריך עפר והרי זה דומה לשוחט בהמה בשבת שכתבו תוס' חולין ת. ד"ה מותר שאף שמותר לשוחט בסכין של איסורי הנאה בהמה בריאה שמקלקל הוא מ"מ לענין שבת מחייב גבי שוחט בשבת בחוץ לע"ז משום תקון כל דהו דתקן להוציאו מאבר מן החי שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיוון די ש תיקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת שלכך נתכווין אע"פ שקלקולו יתר על תקנו אבל לענין נהנה מעכו"ם לא חשיב הנאה כיוון שקלקולו יתר על תקונו" עכ"ל וא"כ זה שחופר בור וצריך לעפרה אף שמקלקל החצר מ"מ תקון פורתא בודאי יש ולא גרע ממה שמוציא מאבר מן החי (ודוחק לחלק שנחשב למקלקל שהיה יכול ליקח עפר ממקום אחר והיה יוצא התיקון ולא היה מקלקל חצירו) ולכאורה מזה ראייה כהצד הבי שבאות ה' שגם לרי יהודה אינו חייב במלשאצ"ג רק כשנעשית הצורך אבל בלא נעשה הצורך של גופה גם לרי יהודה פטור ניחא שאף שאין כאן מקלקל מאחר שצריך לעפר מ"מ כיון שהצורך גופה מקלקל פטור לרי יהודה ולפי זה יוצא שגם לרי"י משכחת לה מלשאצ"ג בזמן שמקלקל לענין הצורך גופה מובן מה שחידש ר' אבא וזהו מה שאמרה הגמ' בחגיגה אכן לפי פירוש זה מוכרח שמשאצ"ג נלמד ממלאכת מחשבת ונדחה פרושנו שכתבנו באות יא ויש לדחוק שבחפירת בור מודה ר' יהודה שבאם לא נעשה בור פטור וטעם הדבר שאין חפירה עצמה מלאכה רק הבנין הוא המלאכה ולכן כל שהבנין הוא קלקול אין כאן אלא חפירה ואינה מלאכה כלל

קטימה ורק מלאכת תיקון כלי שהוא או בונה או מכה בפטיש ולכן כל שאינו מכווין לתיקון אינו מלאכה בדבר שאין דרך לעשות כן אבל מכבה שהוא מלאכה למה צריך דווקא שיכווין לצירוף ויהיה מכאן ראייה שהרמב"ם המחייב במלשאצלי"ג לא מחייב רק בשנעשה צורך גופו רק לא נהנה מהצורך הזה כגון עושה בארעא דחבריה אבל כשעושה מלאכה ולא נעשה הצורך כלל פטור ולכן כל שהצורך לגופה אין הדרך לעשות כך צריך מחשבה לצורך זה ולפי"ז בקורע ע"מ לתפור שמצינו שחייב גם בקורע על מתו צריך לומר שמה שחייב משום שאין צריך דוקא לתפור וכל קריעה לאיזה צורך שהוא חייב וא"כ צריך ביאור למה הזכירה המשנה קורע ע"מ לתפור ואולי שלא נטעה שקורע יצא מכלל כל הלי"ט שמקלקל חייב בהם שקורע בדרך כלל מקלקל הוא לכן רמזה המשנה שאינו כך אלא גם קורע צריך שיהיה מתקן וכגון ע"מ לתפור.

לב. עוד יש לומר בלשון המשנה לפי מה שהקשה התוס' יו"ט בפ"ז משבת מב למה כתבה המשנה הזורע החורש וכן כולם ויותר ראוי לכתוב הזריעה החרישה וכלשון הרמב"ם פ"ז משבת ה"א ובהקדמה לספר מגן אבות מהגר"מ בנעט זצ"ל כתב טעם לדבר הובא בספר אבן ציון דף רע"ב מרי עזריאל הילדסהיימר וז"ל "שהמשנה קאי אליבא דרי שמעון וא"כ צריך דוקא לפעולה מצד הפועל דהיינו שצריך לאותה פעולה אבל לא הפעולה מצד עצמה אבל הרמב"ם פסק כרי יהודה דמלשאצלי"ג חייב וא"כ הזריעה מצד עצמה חייב עכ"ל. ועל פי זה יש לומר שבאה המשנה לגלות מה הצורך לגופה שיש בקורע ומה שלא אמרה כך בכל המלאכות. שבכל המלאכות הדבר ידוע כמו זורע חורש ודומיהן אבל קורע ומוחק אינו ידוע כ"כ מהו הצורך שנחשב לגופה ובפרט לשיטת התוס' שלגופה הוא הצורך שהיה במשכן בודאי שאין הדבר ידוע לכן כתבה המשנה קורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב.